

Arkadiusz Artyszak

Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

ZMIANY W PRODUKCJI BURAKA CUKROWEGO W POLSCE NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ W I DEKADZIE XXI WIEKU

CHANGES IN SUGAR BEET PRODUCTION IN POLAND AND THE EUROPEAN UNION IN THE FIRST DECADE OF THE TWENTY-FIRST CENTURY

Słowa kluczowe: burak cukrowy, Unia Europejska

Key words: sugar beet, the European Union

Abstrakt. Przedstawiono zmiany w produkcji buraka cukrowego w Polsce na tle Unii Europejskiej w latach 2001/2002–2010/2011. W Polsce powierzchnia uprawy buraka zmniejszyła się o 38,4%, produkcja buraka o 10,6%, a liczba plantatorów o 61,6%. Jednocześnie wzrosły: plon korzeni o 45,2%, plon cukru o 41,5%, średnia powierzchnia plantacji o 59,4%, produkcja buraka przypadająca na 1 plantatora o 133,3% oraz produkcja cukru na 1 plantatora o 124,7%. W tym samym okresie powierzchnia uprawy buraka zmniejszyła się we Francji o 1,4%, a w Niemczech o 23,2%. Produkcja buraka w tych krajach uległa ograniczeniu odpowiednio o 3,3 i 9,3%, a liczba plantatorów o 13,9 i 37,4%. Plony korzeni we Francji nie zmieniły się, a w Niemczech wzrosły o 18,1%. Plony cukru zwiększyły się o 33,0% we Francji i o 22,0% w Niemczech. Średnia powierzchnia plantacji wzrosła odpowiednio o: 14,1 i 23,2%, produkcja buraka na 1 plantatora o 12,4 i 45,0%, a produkcja cukru na 1 plantatora o 51,7 i 50,4%.

Wstęp

W pierwszej dekadzie XXI wieku na rynku buraka cukrowego miały miejsce dwa ważne wydarzenia: rozszerzenie Unii Europejskiej o 10 krajów, w tym o Polskę w 2004 r., oraz wejście w życie od 1 lipca 2006 r. reformy unijnego rynku cukru – Rozporządzenia Rady (WE) Nr 318/2006, Nr 319/2006 oraz Nr 320/2006. Wejście do UE mało znaczących producentów cukru, czyli Bułgarii i Rumunii w 2007 r., nie miało większego znaczenia.

Celem pracy była analiza zmian w produkcji buraka cukrowego w UE w latach 2001/2002–2010/2011 ze szczególnym uwzględnieniem Polski i wskazanie ich przyczyn.

Material i metodyka

Podstawą do publikacji są dane Comite Europeen des Fabricants de Sucre (CEFS) w Brukseli. Skupiono się na przedstawieniu wyników dla Polski, UE-25, UE-15 oraz dwóch największych producentów buraka cukrowego: Francji i Niemiec. Dane CEFS za lata 2001/2002 i 2002/2003 dotyczące UE-25 zostały skorygowane o dane dotyczące Polski [Rynek cukru 2003]. Dodatkowo wyliczono średnie plony korzeni, średnią wielkość plantacji oraz produkcję buraka i cukru przypadające na 1 plantatora. Wyniki obliczeń zestawiono w tabeli. W tekście porównano cechy charakteryzujące produkcję buraka w sezonie 2010/2011 w stosunku do sezonu 2001/2002, który przyjęto za 100%.

Wyniki badań

Powierzchnia uprawy buraka cukrowego w Polsce w I dekadzie tego stulecia zmalała o 38,4% – z 317 do 195 tys. ha (tab. 1), gdy w UE-25 o 35,1% (z 2308 do 1499 tys. ha), a w UE-15 o 32,6% (z 1787 do 1205 tys. ha). Warto zwrócić uwagę, że w tym czasie areal tej rośliny został ograniczony we Francji o zaledwie 1,4%, a w Niemczech o 23,2%. W Polsce szczególne zmniejszenie wystąpiło w sezonie 2008/2009, gdy powierzchnia uprawy została ograniczona o 18,4% w stosunku do roku poprzedniego. Zostało to spowodowane administracyjnym zmniejszeniem limitów produkcji cukru, jako elementu reformy rynku [Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1260/2007]. W tym czasie powierzchnia uprawy zmalała analogicznie we Francji o 12,2% i w Niemczech o 7,1%. Produkcja buraka cukrowego w Polsce w latach 2001/2002–2010/2011 uległa zmniejszeniu o 10,6% (z 11,4 do 10,2 mln t), gdy w UE-25 o 21,4%

(ze 124,6 do 97,9 mln t), UE-15 o 20,8% (z 104,1 do 82,5 mln t), we Francji o 3,3% (z 28,6 do 27,6 mln t), a w Niemczech o 9,3% (z 24,7 do 22,4 mln t). Za korzystną zmianę należy uznać wzrost średnich plonów korzeni, które w analizowanym okresie zwiększyły się w Polsce o 45,2% (z 35,8 do 52,0 t/ha). Średnio dla UE-25 wyższa plonów była mniejsza – 20,9% (z 54,0 do 65,3 t/ha), podobnie dla UE-15 – 17,5% (z 58,2 do 68,4 t/ha), ale dotyczyło to wyższego poziomu plonowania. Podobna sytuacja była w Niemczech – 18,1% (z 55,1 do 65,1 t/ha). Natomiast we Francji średnie plony korzeni nie uległy zmianie. Zawartość cukru jest determinowana przede wszystkim przez warunki pogodowe, dlatego najwięcej tego składnika zawierały buraki produkowane we Francji, która odznacza się najlepszymi warunkami klimatycznymi do produkcji tej rośliny. W Polsce tylko w sezonie 2005/2006 zawartość cukru była większa niż we Francji. Plon cukru zależy od plonu korzeni i zawartości cukru. W Polsce w analizowanej dekadzie plon cukru zwiększył się o 41,5% (z 5,3 do 7,5 t/ha). Wzrosty dotyczyły także UE-25, UE-15, Francji i Niemiec i wynosiły odpowiednio: 29,3, 32,1, 33,0 i 22,0%. W naszym kraju szczególnie duże zmiany dotyczyły liczby plantatorów, która przez 10 lat zmniejszyła się o 61,6% (z 99,4 do 38,2 tys.). Dla UE-25 było to 58,4% (z 369,7 do 153,9 tys.), UE-15 – 56,8% (z 264,6 do 114,2 tys.), Francji – 13,9% (z 30,2 do 26,0 tys.) i Niemiec – 37,4% (z 52,0 do 32,5 tys.). W analizowanym okresie średnia powierzchnia plantacji zwiększyła się w Polsce o 59,4% (z 3,2 do 5,1 ha), gdy w UE-25 o 56,4% (z 6,2 do 9,7 ha), UE-15 o 54,4% (z 6,8 do 10,5 ha), we Francji o 14,1% (z 12,8 do 14,6 ha) i w Niemczech o 23,2% (z 8,6 do 10,6 ha). Produkcja buraka cukrowego przypadająca na 1 plantatora w Polsce w latach 2001/2002-2010/2011 zwiększyła się o 133,3% (ze 114 do 266 t), gdy w UE-25 o 88,7% (337 do 636 t), UE-15 o 83,7% (z 393 do 722 t), we Francji o 12,4% (z 945 do 1062 t) i w Niemczech o 45,0% (z 476 do 690 t). W I dekadzie XXI wieku produkcja cukru w przeliczeniu na 1 plantatora wzrosła w Polsce o 124,7% (z 17,0 do 38,2 t), a w UE-25 o 102,4% (z 50,8 do 102,8 t), UE-15 o 104,2% (z 57,1 do 116,6 t), we Francji o 51,7% (ze 120,3 do 182,5 t), a w Niemczech o 50,4% (z 70,5 do 106,0 t).

W analizowanym okresie na rynku buraka zaszły, zarówno niekorzystne, jak i korzystne dla plantatorów oraz przemysłu cukrowniczego zjawiska. Do pierwszych niewątpliwie należy ograniczenie skali produkcji wyrażające się zmniejszeniem powierzchni uprawy. Natomiast za korzystne należy uznać: koncentrację produkcji wyrażoną we wzroście średniej wielkości plantacji, produkcji buraka i cukru przypadających na 1 plantatora oraz plonów korzeni i cukru. Ograniczenie liczby plantatorów jest jednak dla nich niekorzystne, bo część z nich została administracyjnie zmuszona do rezygnacji z uprawy buraka cukrowego. Fakt ten jest jednak korzystny dla przemysłu cukrowniczego, bo współpraca z mniejszą liczbą plantatorów jest łatwiejsza i bardziej wydajna. Należy zwrócić, że niekorzystne zmiany w ograniczeniu produkcji buraka cukrowego dotknęły w znacznie większym stopniu polskich plantatorów niż niemieckich, a tym bardziej francuskich. Świadczy o tym ograniczenie arealu uprawy buraków w Polsce o blisko 40%, czyli prawie dwukrotnie więcej niż w Niemczech, gdy we Francji powierzchnia nie ulegała zmianie. Fakt ten świadczy o skutecznym lobbingu Francji i Niemiec podczas opracowywania zasad reformy rynku cukru w Komisji Europejskiej. W ciągu 10 lat w Polsce zaprzestało uprawy buraka ponad 60 tys. osób, gdy we Francji 4 tys., a w Niemczech blisko 20 tys. Zmiany na rynku szczególnie odczuli ci plantatorzy, którzy zostali zmuszeni do rezygnacji z uprawy buraka podczas wdrażania reformy rynku cukru w sezonie 2008/2009 (Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1260/2007). W 2009 r. w związku z ograniczeniem limitów produkcji cukru prawa do uprawy buraka zostało pozbawionych prawie 20 tys. osób, gdy we Francji 5 tys., a w Niemczech niecałe 6 tys. Dane te pokazują, że Polska nie potrafiła skutecznie walczyć o swoje interesy na forum Komisji Europejskiej.

Tabela 1. Produkcja buraka cukrowego w Unii Europejskiej w latach 2001/2002-2010/2011
 Table 1. Sugar beet production in E.U. in 2001/2002-2010/2011

Wyszczególnienie/ Specification	Kraje/ Countries	Lata/Years									
		2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Powierzchnia uprawy/Sugar beet area [ha]	UE-25	2 308 275	2 338 349	2 213 936	2 177 777	2 173 433	1 795 455	1 699 509	1 454 426	1 515 790	1 498 673
	UE-15	1 786 658	1 842 565	1 739 615	1 674 199	1 705 339	1 389 865	1 361 845	1 202 925	1 240 718	1 204 885
	Francja/FR	386 000	409 358	400 711	385 992	380 430	379 241	397 936	349 498	372 200	380 720
	Niemcy/DE Polska/PL	449 133 317 000	455 225 303 000	443 545 297 131	436 676 296 277	418 820 277 979	359 773 240 297	391 496 181 256	363 834 175 682	364 207 181 756	344 820 195 176
Produkcja [tys. t]/ Production [thous. t]	UE-25	124 595	139 224	115 128	127 127	127 527	107 312	104 002	93 719	103 983	97 911
	UE-15	104 060	117 138	95 735	104 211	106 296	88 247	88 467	80 626	89 146	82 473
	Francja/FR	28 552	31 478	24 140	26 535	25 744	27 169	28 015	24 954	27 692	27 602
	Niemcy/DE Polska/PL	24 730 11 364	26 794 16 934	23 716 12 124	27 159 12 830	25 285 11 306	20 647 11 039	25 139 10 034	23 003 9 133	25 919 9 855	22 441 10 155
Średni plon korzeni/ Average root yield [t/ha]	UE-25	54,0	59,5	52,0	58,4	58,7	59,8	61,2	64,4	68,6	65,3
	UE-15	58,2	63,6	55,0	62,2	62,3	63,5	65,0	67,0	71,8	68,4
	Francja/FR	74,0	76,9	60,2	68,7	67,7	71,6	70,4	71,4	74,4	72,5
	Niemcy/DE Polska/PL	55,1 35,8	58,9 44,3	53,5 40,8	62,2 43,3	60,4 40,7	57,4 45,9	64,2 46,6	63,2 52,0	71,2 54,2	65,1 52,0
Zawartość cukru/ Sugar content [%]	UE-25	16,7	16,8	17,8	17,4	17,6	16,9	17,6	17,8	18,1	17,3
	UE-15	16,8	16,9	17,8	17,4	17,4	16,9	17,7	17,9	18,4	17,4
	Francja/FR	17,4	18,5	18,8	18,1	18,8	17,3	18,5	18,8	19,5	18,1
	Niemcy/DE Polska/PL	17,0 15,9	17,0 16,4	17,9 17,9	17,8 17,7	18,0 18,9	17,6 16,6	17,5 17,1	18,0 16,9	18,2 16,8	17,3 16,4
Plon cukru/ Sugar yield [t/ha]	UE-25	8,2	9,3	8,9	9,6	9,8	9,6	10,3	11,0	11,8	10,6
	UE-15	8,4	9,5	9,4	10,2	10,2	10,1	10,7	11,4	12,3	11,1
	Francja/FR	9,4	11,5	10,9	11,9	12,1	11,8	12,6	13,0	13,5	12,5
	Niemcy/DE Polska/PL	8,2 5,3	8,8 7,2	8,5 6,5	9,9 6,8	9,6 7,4	9,9 7,1	10,0 8,9	10,0 7,9	11,6 8,8	10,0 7,5
Liczba plantatorów/ Number of growers	UE-25	369 721	354 931	312 412	299 803	286 001	234 798	212 072	162 588	161 003	153 918
	UE-15	264 565	258 066	224 631	217 884	209 534	167 536	148 477	120 306	119 582	114 238
	Francja/FR	30 200	30 000	30 200	29 800	29 500	29 130	31 000	26 000	26 000	26 000
	Niemcy/DE Polska/PL	51 995 99 400	50 359 91 500	48 183 83 429	46 646 77 963	46 676 72 790	42 956 63 722	40 125 60 832	34 436 40 988	33 256 39 986	32 542 38 208
Średnia wielkość plantacji/ Average size of plantation [ha]	UE-25	6,2	6,6	7,1	7,3	7,6	7,6	8,0	8,9	9,4	9,7
	UE-15	6,8	7,1	7,7	7,7	8,1	8,3	9,2	10,4	10,4	10,5
	Francja/FR	12,8	13,6	13,3	13,0	12,9	13,0	12,8	13,4	14,3	14,6
	Niemcy/DE Polska/PL	8,6 3,2	9,0 3,3	9,2 3,6	9,4 3,8	9,0 3,8	8,4 3,8	9,8 3,5	10,6 4,3	11,0 4,5	10,6 5,1

Tabela 1. cd.
Tabel 1. Continued

Wyszczególnienie/ Specification	Kraje/ Countries	Lata/Years									
		2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Produkcja buraka [t na 1 plantatora] Sugar beet production [t per 1 grower]	UE-25	337	392	368	424	446	457	490	576	646	636
	UE-15	393	454	426	478	507	523	596	670	745	722
Produkcja cukru [t na 1 plantatora] Sugar production [t per 1 grower]	Francja/FR	945	1049	799	890	873	933	904	960	1065	1062
	Niemcy/DE	476	532	492	582	542	481	626	668	779	690
	Polska/PL	114	147	145	165	155	173	165	223	246	266
	UE-25	50,8	61,4	63,2	70,1	74,5	73,0	82,4	97,9	110,9	102,8
	UE-15	57,1	67,4	72,4	78,5	82,6	83,8	98,4	114,0	127,9	116,6
	Francja/FR	120,3	156,4	145,0	154,7	156,1	153,4	161,3	174,2	193,0	182,5
	Niemcy/DE	70,5	79,2	78,2	93,1	86,4	76,4	98,0	106,0	127,6	106,0
	Polska/PL	17,0	23,8	23,4	25,8	28,1	27,0	31,2	34,0	39,6	38,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Sugar Statistics 2011, Rynek cukru 2003
Source: own study based on CEFS 2011 and Rynek Cukru 2003

Wnioski

Przeprowadzona analiza pozwoliła na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. W I dekadzie XXI wieku na rynku buraka cukrowego w Polsce, a także w całej UE zaszyły duże zmiany zarówno niekorzystne (ograniczenie produkcji), jak i korzystne (koncentracja produkcji, wzrost plonów).
2. W Polsce zmiany (w ujęciu procentowym) były większe niż u dwóch największych producentów buraka cukrowego: Niemiec, a przede wszystkim Francji. Dlatego ograniczenie produkcji było bardziej dotkliwe dla polskich plantatorów niż dla farmerów niemieckich, a przede wszystkim francuskich. Koncentracja produkcji oraz wzrost plonów w Polsce były większe niż w obu analizowanych krajach ze względu na niższy stan początkowy (średnia wielkość plantacji, średnie plony).

Literatura

- Rozporządzenie Rady (WE) Nr 318/2006 z 20 lutego 2006 r. w sprawie wspólnej organizacji rynków w sektorze cukru. Dz. Urz. WE L 58 z 28.02.2006, 1-30.
- Rozporządzenie Rady (WE) Nr 319/2006 z 20 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1782/2003 ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników. Dz. Urz. WE L 58, z 28.02.2006 r., 32-40.
- Rozporządzenie Rady (WE) Nr 320/2006 z 20 lutego 2006 r. ustanawiające tymczasowy system restrukturyzacji przemysłu cukrowniczego we Wspólnocie i zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1290/2005 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej. Dz. Urz. WE L 58 z 28.02.2006, 42-50.
- Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1260/2007 z dnia 9 października 2007 r. zmieniające rozporządzenie Rady (WE) Nr 318/2006 w sprawie wspólnej organizacji rynków w sektorze cukru. Dz. Urz. WE L 283 z 27.10.2007, 1-7.
- Rynek cukru. 2003: MRiRW, ARR, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 1-36.
- Sugar Statistics. 2011. CEFS, Brussels, 1-27.

Summary

The paper examines the changes of sugar beet production in Poland and in the European Union in the period 2001/2002-2010/2011. In Poland, the area under sugar beet production decreased by 38.4%, sugar production decreased by 10.6%, and the number of growers decreased by 61.6%, respectively. During the same time period the beet yield, sugar yield, average plantation area, beet production per grower, and sugar production per grower increased by 45.2%, 41.5%, 59.4%, 133.3% and 124.7%, respectively. In the same period, the sugar beet cultivation fell by 1.4% in France and 23.2% in Germany, respectively. Beet production volume in those countries was reduced, respectively, by 3.3% and 9.3%, and the number of growers of by 13.9 and 37.4%. Yields per ha did not change in France, and increased by 18.1% in Germany. Yields of sugar increased by 33.0% in France and 22.0% in Germany. The average size of plantation increased, respectively, by 14.1% and 23.2%, sugar beet production per grower by 12.4% and 45.0%, and sugar production per grower by 51.7% and 50.4%.

Adres do korespondencji:

dr inż. Arkadiusz Artyszak
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Agronomii
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
tel. (22) 593 27 02, e-mail: arkadiusz_artyszak@sggw.pl